

LITERATURA. Euskal literaturaren historian obra seinalatu eta ezaguna da, idazle handien goraipamenak jasotakoa

Mogelek 'Peru Abarka' idatzi zuela bi mende direla oroitu dute Eibarren

Obra horretaz eta ahozko literaturaz hitzaldiak egingo dira gaur, bihar eta etzi, Portalean

Juan Luis Zabala | DONOSTIA

Hil baino bi urte lehenago, 1802an, idatzi zuen Juan Antonio Mogel eibartar idazleak (Eibar, 1745-Markina, 1804) *Peru Abarka*, euskal literaturaren historian leku seinalatua irabazia duen idazlana, batzuek erantsi zioten euskarazko lehen nobela izateko ohorea oso zalantzan jarri izan badute ere beste batzuek. 200 urte ditu jadanik, beraz, Mogelen lanak, eta, mendeurren hori gogoan, *Peru Abarka*-ri buruzko jardunaldiak egingo dira gaur, bihar eta etzi Eibarren, Euskaltzaindiak antolatutik. Aurretik, joan den ostiralean, Markinan ere oroitu zuten Mogelen lana, Xabier Altziabar irakaslearen hitzaldi baten eta Erramun Martikorenenaren kantaldi baten bitartez.

Eibarko jardunaldien barruan, *Peru Abarka*-ren inguruko hitzaldi bana egingo dute, gaur, asteartearekin, Andres Urrutiak eta Jabier Kaltzakortak, Portalea kultur etxean.

Bihar, berriz, ahozko literaturari buruzko jardunaldiak egingo ditu Euskaltzaindiak, leku berean. Juan San Martin, Jabier Kaltzakorta, Txomin Peillen, Pedro Manuel Piñero, Jose Antonio Arana, Jose Mari Satrustegi, Joxe Mari Aranalde eta Juan Mari Lekuonak hartuko dute parte, Jean Haritzelhar euskaltzainburiaren sarreraren ondoren. Etno-kantu laburrak izango dituzte hizlariak ardatz nagusi.

Ostiral goizean, azkenik, hitzaldi bana egingo dute, leku berean, Juan Mari Lekuonak, Juan Antonio Urbeltzek eta Jose Manuel Pedrosak. Hitzaldi guztietan sarrera urrik izango da.

Lehen euskal nobela ote?

«Mogel da lehen euskal nobelaren egilea, oso nolabaiteko nobela bada ere», dio Koldo Izagirreren eta Xabier Mendiguren Elizegiren *Euskal Literaturaren Antologia* liburuak (Elkarlanean, 1998) *Peru Abarka*-ri eskainitako atalean. Aspaldiko bide-lagun du *Peru Abarka*-k zalantza edo eztabaida hori. Fikziozko narrazio aski luze batez osatu zuen liburua Mogelek, baina narrazio horretan baserriko bizimoduaren nahiz burdinola edota ehundegietako lanen deskribapen luze eta zehatzak

'PERU ABARCA'-REN LEHEN AZALA. Liburuaren lehen argitalpenaren azala irudi ezaguna da. Maisu Juan eta Peru solasean ageri dira.

txertatu zituen, irakurlea istorioaren hari nagusitik erabat kanpora ateratzen dutenak. Egia da geroagoko hainbat euskal eleberritan —Txomin Agirrerrenetan, esate baterako—,

badela gisa horretako deskribapenik, baina *Peru Abarka*-n baino modu naturalagoan txertatuak daude narrazioan, askoz ere zurruntasun gutxiagoz.

Funtsean, Berpizkunde ga-

EZTABAIDA

Zalantza edo eztabaida bat du aspaldidanik 'Peru Abarka-k' bide-lagun: euskarazko lehen nobela ote denekoa

raiko autuen erara dago idatzia *Peru Abarka*, eta egileak ez bide zuen izan nobela idazten ari zeneko kontzientziarik.

«*Peru Abarka* elkarrizketa-liburu bat da gehienbat», irakurtzen da Izagirre eta Mendigurenen liburuiko testu berean aurrerago eginik. «Batetik, Peru dago, baserriar zintzo, kristau bizkor eta baserri-bizitzari dagozkion gauza guztietan jakintsua; eta bestetik Maisu Juan, bizargile-zirujau, kaletar eta sa-sijakintzu bat. Biek topo egin eta egun batzuk emango dituzte elkarrekin: Peruren baserrian, burdinola bat bisitatzen... Denean erakutsiko digu Mogelek Peruren nagusitasuna, baserriko bizimoduaren eta berba egiteko moduaren nagusitasuna frogatu guran edo. Mogel bere garaia barruan kokatuz, argi ikusten da ilustrazioaren zeregina, modu berezi batean: alde batetik, Rousseauk aipatutako 'salbaia ona' dakarkigu gogora, gizarte nahasiak kutsatu gabeko gizon prestua; bestetik, baina, ilustrazioak zekartzen berrikuntza ugarien aurrean euskal bizimodu tradizionala aldarrikatzen digu».

«Elkarrizketen grazia, bi pertsonaien arteko harreman bizia eta erakutsitako paisaien ugarria...» goraipatzen ditu, batez ere, *Peru Abarka*-z mintzo, Izagirre eta Mendigurenen liburuak. Izagirre eta Mendiguren aurretik ere, alabaina, izen handiko goresleak izan ditu Mogelen lanak: «gaindiezina» dela esan zuen Miguel Unamunok *El Noticiero Bilbaino*-n; irakurtzeko oso atsegina izateaz gain, interes zientifiko handia duela aitortu zion Koldo Mitxelena *Historia de la literatura vasca*-n (1960), bere garaiko hizkuntzaren, ohituren eta tekniken berri ematen zuelako; «euskal literaturaren gailurre-tako bat» dela esan zuen Luis Villasantek urtebete geroago, bere *Historia de la Literatura Vasca*-n (1961); «klasikoa» zela esan zuen Santi Onaindiak Joan Mari Torrealdairen *Eusko Idazleak Gaur*-en (1977); eta «Pizkundearen aurreko gure literaturak eman dun obrarik osoena» dela adierazi zuen Ibon Sarasolak, liburu berean.

Idatzi zenetik argitaratu zen arte 79 urte igaro ziren

Nahiz eta Mogelek idazketa lana 1802an amaitu, 79 urte geroago arte ez zuen argia ikusi liburuak, 1881a arte. 77 urte ziren ordurako Mogel hila zela. Argitaratu baino lehen ere obra ezaguna izan zen, haatik, XIX. mendeko euskal irakurleen artean, eskuizkribuaren kopia zabaldutako baitziren.

Kanpotik Eibarra joandako mediku baten seme sortu zen Juan Antonio Mogel, 1745ean. Apez egin zen, eta Markinako erretore izan zen urte askoan. Han ondu zituen bere idazlanik gehienak.

Elizaren ingurukoak dira Mogelen lehen idazlanak. Gero beste gai nagusi bat gehitu zion bere literatur jardunari: euskara. Wilhelm von Humboldt alemaniar hizkuntzalariaren adiskide eta gogaide, hizkuntza kontuetan, basko-iberismoaren aldeko agertu zen Mogel.

Ciceron, Salustio, Tacito, Tito Livio eta beste hainbat idazle klasiko euskaratu zituen. *Peru Abarka*-z gain, *Confesio eta comunioco sacramentuen gañean eracasteak* —*Confesino ona gero, bizkaierara aldatua*— eta *Cristinauaren jaquinvidea* eman zituen, besteak beste, argitara euskaraz.

Astarloa, Añibarro eta Juan Bautista Agirre idazleekin harreman estuak izan zituen Juan Antonio Mogelek. Horretaz gain, eragin handia izan zuen beste bi idazlerengan: Bizenta eta Juan Jose Mogel ilobengan; ilobak zituen biak, eta osabaren abaroan ekin zioten idazle lanei.

ANALISIA

■ Juan Luis Zabala

Abarka, beti oinetako

Nobela al da? Ez dakit ostiralean Markinan edo aste honetan Eibarren *Peru Abarka*-ren inguruan egingo den betiko eztabaidak ere agerpe-na egingo duen, baina niri behintzat eztabaida horren oroitzapena datorkit gogora Juan Antonio Mogelek idatzitako libururik ezagunenaren izenburua entzun edo irakurtzen dudana ba-koitzean.

Peru Abarka-k mandeuli baten gisan etenik gabe inguruan izan duen galdera petral samar hori —Nobela al da?— gero eta maizago entzuten ari da azken urteetan —beste tonu batez formulatua, hori bai—, beste liburu askoren inguruan jira eta bira. Garai batean nobela itxurarik gabeko nobela asko irakurri genuen, anti-nobelak edo; orain guztiz nobela ez diren

nobelak datozkigu maiz eskura, generoa hautsiz generoa berritzen duten obrak (eta ez naiz Garzonen produkzio oparoaz ari).

Peru Abarka-ri buruz «Nobela al da?» galde-tzean, uste dut sakonean «Nobela da, ala kategoria gutxiagoko liburua?» galdetu izan dela. Baina egun, paradoxikoki, genero ezarrien haustura abangoardiatzat hartzen dela kontuan harturik, akaso *Peru Abarka* nobela baino kategoria handiagoko liburua dela esateko moduan izan gintezke. Aski genuke horretarako norbaitek *Peru Abarka* Pierre Menard-ek *On Kixote* idatzi zuen gisa berean idazteko adorea hartzea. Edo, horren ahalegin neketsuan murgildu gabe, *Peru Abarka*-ren irakurketa borges-tar bat egitea.